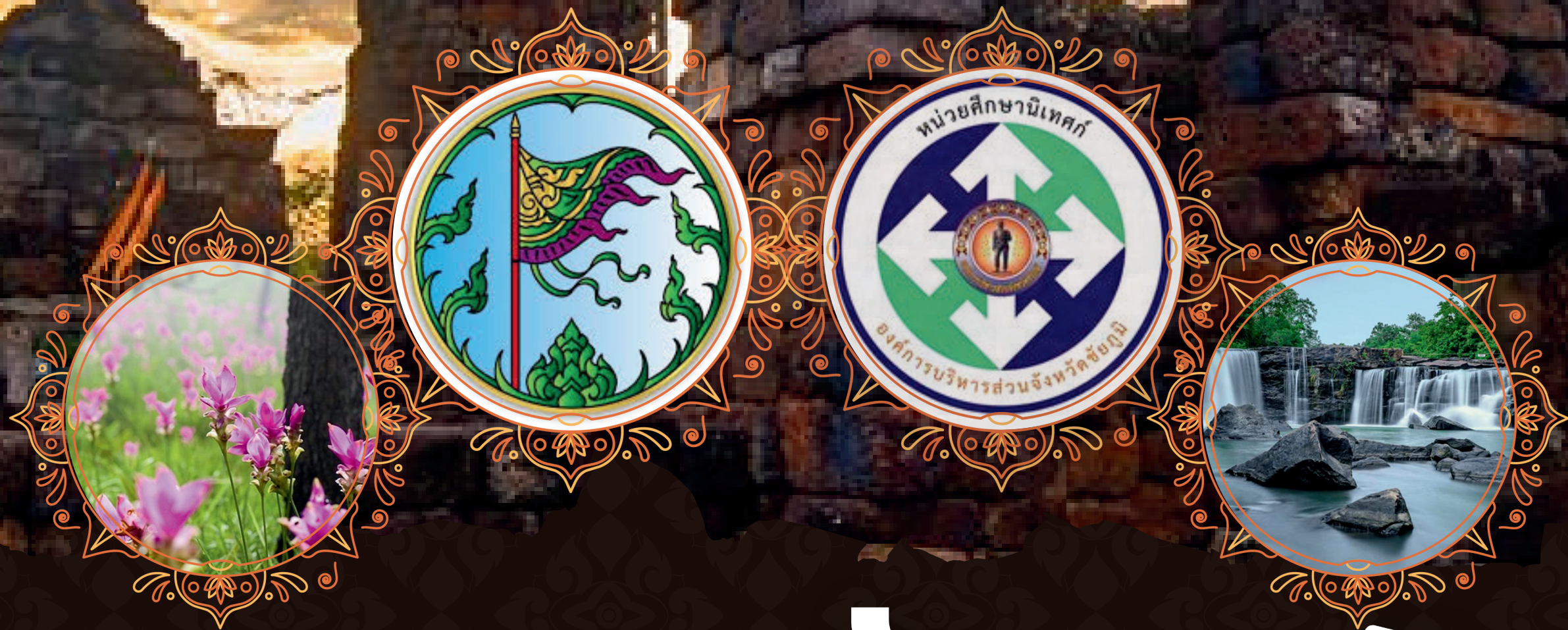

พัฒนาเมืองชัยภูมิ

คำนำ

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชาติและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากประวัติศาสตร์ชาติไทยเป็นรากฐานสำคัญที่หล่อหลอมอัตลักษณ์ของความเป็นชาติ สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมาของวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ และการปกครองของประชาชนในแต่ละยุคสมัย การศึกษาประวัติศาสตร์ไม่เพียงแต่ช่วยให้เราเข้าใจอดีต แต่ยังส่งผลต่อการกำหนดทิศทางในปัจจุบันและอนาคตของประเทศ

ด้วยเหตุนี้ การตระหนักรู้ในคุณค่าทางประวัติศาสตร์จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาประชาชนให้เป็นพลเมืองที่มีรากเหง้าและจิตสำนึกต่อบ้านเมือง ในขณะเดียวกันประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันเพราะเป็นส่วนประกอบที่หล่อหลอมขึ้นมาเป็นประวัติศาสตร์ชาติ การศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นช่วยให้เราเข้าใจถึงความเฉพาะตัวของแต่ละพื้นที่ ทั้งในด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชุมชน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นภาพสะท้อนที่แท้จริงของชีวิตผู้คนในอดีต และยังช่วยสร้างความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดของตน

จังหวัดชัยภูมิเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอันทรงคุณค่า ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน ชัยภูมิเป็นแหล่งอารยธรรมที่มีความหลากหลายทั้งทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนในอดีต การต่อสู้เพื่อปกป้องบ้านเมือง และการพัฒนาชุมชนในยุคสมัยใหม่ ล้วนสะท้อนถึงความเข้มแข็งและภูมิปัญญาของผู้คนในพื้นที่นี้อย่างลึกซึ้ง **เรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองชัยภูมิ เผยให้เห็นถึงคุณค่าและบทบาทของท้องถิ่นน้อมถวายความจงรักภักดี สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณบูรพมหากษัตริย์ราชจักรีวงศ์**

พระยาโกรสีหนาท เจ้าเมืองกุเซียว

พื้นภูมิเมืองชัยภูมิ

พระยานรินทร์ เจ้าเมืองสี่มุม (จตุรัส)

ในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชัยภูมิ หากเอ่ยถึง "พระภักดีชุมพล" หรือ "เจ้าพ่อพญาแล" แล้วนั้น เชื่อว่าหลายคน โดยเฉพาะ ชาวจังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดใกล้เคียงย่อมรู้จักเป็นอย่างดี ในฐานะผู้นำที่เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจและจิตวิญญาณในการเคารพบูชา เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้าน ให้ความเคารพนับถือ เป็นที่พึ่งยามเดือดเนื้อร้อนใจและยามเจ็บไข้ได้ป่วย แต่ในดินแดน จังหวัดชัยภูมิภายใต้เส้นเขตแดนที่แบ่งสับกันในปัจจุบันนั้น หาได้มีเพียงเจ้าพ่อพญาแลไม่ หากยังมีบุคคลสำคัญอื่นๆ ที่มีสถานะและประวัติศาสตร์ที่สำคัญไม่แพ้กัน เช่น **พระยาโกรสีหนาท เจ้าเมืองกุเซียว** และ**พระยานรินทร์ เจ้าเมืองสี่มุม (จตุรัส)** บุคคลสำคัญเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผู้นำเมืองและผู้คนในยุคราชการที่เกื้อหนุนก่อนรัฐสมัยใหม่ในช่วง พุทธศตวรรษที่ ๒๔ ซึ่งภายหลัง เมืองเหล่านี้ถูกลดบทบาทลงในยุครัฐราชการสมัยใหม่และรวมมาเป็นจังหวัดชัยภูมิในเวลาต่อมา

แหล่งภาพเขียนสีถ้ำขาม อำเภอกอนสาร

ใบเสมาแกะสลักภาพ บ้านกุดโจ่ง
อำเภอเมืองชัยภูมิ

ใบเสมาแกะสลักภาพ บ้านพันลำ
อำเภอเกษตรสมบูรณ์

ในยุคแรกเริ่มก่อนการเกิดขึ้นของเมืองเหล่านี้กล่าวได้ว่าท้องถื่นชัยภูมิเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนอาศัยพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนตามกาลเวลา ในพื้นที่จังหวัดชัยภูมินี้มีการค้นพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานหรือที่อยู่อาศัยของผู้คนตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เช่น แหล่งภาพเขียนสีถ้ำขาม อำเภอกอนสาร และสืบเนื่องมาถึงสมัยทวารวดี ซึ่งเป็นยุคที่รับอิทธิพลทางศิลปะและวัฒนธรรมจากอินเดีย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของภูมิภาคเอเชีย มาผสมผสานกับความเชื่อของคนพื้นเมืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๖ ในช่วงเวลานี้ ชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่บริเวณจังหวัดชัยภูมิ เริ่มมีการใช้แผ่นหินขนาดใหญ่มีลักษณะเป็นใบเสมาแกะสลักภาพเล่าเรื่องวิถีชีวิตและความเชื่อของคนในท้องถื่น ซึ่งปรับเปลี่ยนและสืบทอดมาจากความเชื่อของผู้คน ยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่นับถือหินตั้งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยใบเสมาเหล่านี้พบได้ในหลายแหล่งโบราณคดีสำคัญ เช่น บ้านกุดโจ่ง อำเภอเมืองชัยภูมิ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ บ้านพันลำ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ ไม่เพียงแต่ความเชื่อท้องถื่นและความรุ่งเรือง ของอาณาจักรทวารวดีโบราณเท่านั้นที่มีผลต่อศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่นี้ เมื่ออิทธิพลของเขมรโบราณ ให้แผ่ขยายเข้ามาถึง ก็พบหลักฐานทางศิลปะและวัฒนธรรมของอาณาจักรเขมรโบราณในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๘ เช่นกัน

ปราสาทบ้านหนองบัว
อำเภอเมืองชัยภูมิ

ปราสาทบ้านหนองแฝก
อำเภอบ้านแท่น

บาราย

โดยศิลปวัฒนธรรมของอาณาจักรเขมรโบราณมักปรากฏเป็นปราสาทหิน สิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมเมืองโบราณ เช่น ปราสาทบ้านหนองบัว อำเภอเมืองชัยภูมิ ปราสาทบ้านหนองแฝก อำเภอบ้านแท่น และในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองชัยภูมิยังมีร่องรอยของบาราย หรือสระน้ำขนาดใหญ่ที่ขุดขึ้นโดยใช้วัสดุศิลาแลงกรูขอบสระเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันและเพื่อการชลประทาน จึงถือได้ว่าดินแดนเมืองชัยภูมิแห่งนี้ เป็นพื้นที่หลากหลายผู้คน หลากหลายเชื้อชาติ หลากหลายเผ่าพันธุ์ และหลากหลายวัฒนธรรมที่พลัดเปลี่ยนหมุนเวียนอาศัยกับซ้อนกันอยู่ทั้งในด้านของพื้นที่และเวลา

สมเด็จพระเจ้าฟ้าหล้าธรณีศรีสัตนาคนหุตมหาราช
(พระเจ้าฟ้าจุ่ม)

อาณาจักรศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาว
หรืออาณาจักรลาว

เมื่ออาณาจักรเขมรโบราณเสื่อมอำนาจลงในพุทธศตวรรษ ที่ ๑๘ เชื่อว่าผู้คนในพื้นที่เมืองชัยภูมิที่รับอิทธิพลทางศาสนาและวัฒนธรรมของอาณาจักรเขมรโบราณยังคงอาศัยอยู่เป็นคนพื้นถิ่นและ ยังคงมีวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม สืบเกตได้จากชุมชนเลี้ยงช้างต่าง ๆ ที่ใช้ภาษากลุ่มเขมร ภาษาอยู่ในพิธีกรรม จนกระทั่ง การมาถึงของอิทธิพลและการอพยพของผู้คนในสมัยอาณาจักรศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาวหรืออาณาจักรลาว ซึ่งเป็นอาณาจักรของชนชาติลาวที่ตั้งอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งได้สถาปนาขึ้นในปี พ.ศ. ๑๘๙๖ รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าฟ้าหล้าธรณีศรีสัตนาคนหุตมหาราช (พระเจ้าฟ้าจุ่ม) โดยมีศูนย์กลางที่เมืองหลวงพระบาง

พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช
กษัตริย์ล้านช้าง

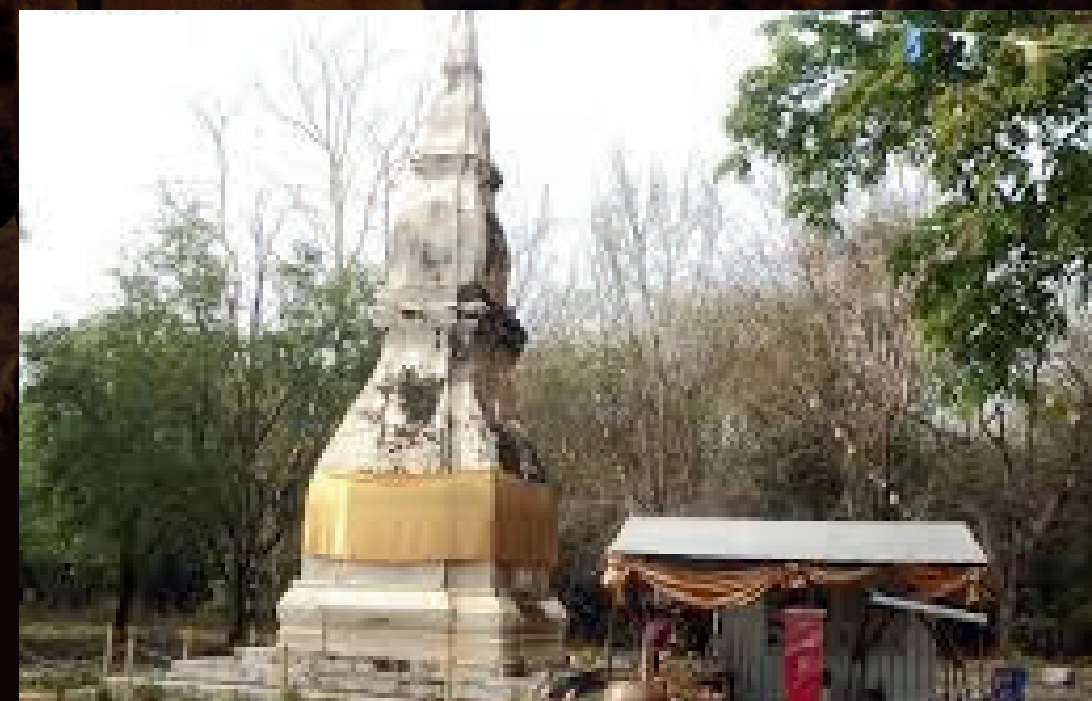
และได้ขยายขอบเขตอำนาจลงมาที่บริเวณพื้นที่บางส่วนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จึงสันนิษฐานว่าพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ส่วนหนึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของราชสำนักล้านช้างมาตั้งแต่ระยะเวลา ดังกล่าวแล้ว ดังปรากฏความในนิทาน ขุนบรมราชา ที่กล่าวถึงด่านสามหมื่น ที่ถูกควบคุมโดยเจ้าเมืองหนองบัวและเมืองชายขาว ทั้งนี้อาจหมายถึงชุมชนที่อยู่บริเวณบ้านแก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ในปัจจุบัน และอาจเป็นที่มาของชื่อพระธาตุหนองสามหมื่นซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง หากเทียบเคียงกับอาณาจักรในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ยังมีอาณาจักรที่สำคัญคืออาณาจักรล้านนาและอาณาจักรอยุธยา ซึ่งเปรียบเป็นอาณาจักรเพื่อนบ้านที่มีความสัมพันธ์กับล้านช้าง ทั้งทางการเมืองและวัฒนธรรมในเวลาต่อมาใน พ.ศ. ๒๑๐๓ **พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช** กษัตริย์ล้านช้างได้ย้ายราชธานีจากหลวงพระบางลงมายัง เวียงจันทน์ เป็นผลให้บ้านเมืองต่าง ๆ มีความสำคัญมากขึ้น

พระธาตุหนองสามหมื่น
อำเภอภูเขียว

พระธาตุพืพวย
อำเภอเกษตรสมบูรณ์

พระธาตุแก้งคอย อำเภอคอนสาร

โดยพื้นที่จังหวัดชัยภูมิก็เป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางในการเดินทางจากเวียงจันทน์ติดต่อกับอาณาจักรอยุธยาทางตอนใต้ หลักฐานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมทางความเชื่อในช่วงเวลานี้ที่สำคัญได้แก่ พระธาตุหนองสามหมื่น อำเภอภูเขียว พระธาตุพืพวย อำเภอเกษตรสมบูรณ์ พระธาตุแก้งคอย อำเภอคอนสาร ซึ่งเป็นพระธาตุในศิลปะล้านช้าง แสดงถึงการอยู่อาศัยของกลุ่มคนลาวที่ได้กลายเป็นชนกลุ่มใหญ่ของพื้นที่ชัยภูมิแล้ว และคงได้ทำหน้าที่สอดส่องดูแลพื้นที่ รวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติตามนโยบายของราชสำนักล้านช้างที่เวียงจันทน์ อันเนื่องมาจากเป็น บริเวณที่เสมือนชายขอบอำนาจและใกล้กับขอบเขตอำนาจของอาณาจักรอยุธยา เช่น เมืองนครราชสีมา และเมืองพิษณุโลก เส้นทางที่ผ่านพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ในปัจจุบันจึงเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการเดินทางที่เชื่อมต่อระหว่างชายขอบของอาณาจักรอยุธยา กับอาณาจักรล้านช้าง

อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง

อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์

อาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์

หลังจากนั้นช่วงประมาณปี พ.ศ.๒๒๕๐ อาณาจักรล้านช้างเสื่อมอำนาจลงและแบ่งแยกออกเป็น ๓ อาณาจักรประกอบด้วยอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์ เป็นผลให้เกิดการอพยพหลีกเลี่ยงความไม่สงบของกลุ่มคนลาวเป็นจำนวนมาก เข้ามาตั้งชุมชนฝั่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย แม้ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีชุมชนใหม่ที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์นี้ในพื้นที่เมืองชัยภูมิ อย่างไรก็ตามบ้านเมืองต่าง ๆ ที่เจริญขึ้นอยู่ในบริเวณจังหวัดชัยภูมิมาแล้วก่อนหน้านี้ เป็นไปได้อย่างยิ่งว่าได้ขึ้นตรงต่ออาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ หากพิจารณาจากแผนที่แล้วจะพบว่ามียะเขยาะทางที่ไม่ไกลกันมากนัก ต่อมาอาณาจักรล้านช้างก็ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในฐานะรัฐประเทศราชของอาณาจักรสยามภายใต้การนำของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีซึ่งเข้ายึดครองในปี พ.ศ.๒๓๒๒

เมืองนครราชสีมา

ชุมชนใหม่ขึ้นในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์

แม้จะไม่มีเอกสารชิ้นต้นที่กล่าวถึงการสร้างบ้านแปงเมืองในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิที่ชัดเจนมากนักในขณะนี้แต่ก็พอพิจารณาจากการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ภาพรวมของเมืองอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงได้ ดังปรากฏเหตุการณ์ในเมืองนครราชสีมา ก็คงจะหมายรวมถึงบ้านเมืองต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิซึ่งอยู่ในขอบเขตชลประทานร่วมกันนี้ด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาประวัติ ตำนาน และเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาของคนในท้องถิ่นบริเวณจังหวัดชัยภูมิ พบว่า ข้อมูลหรือเรื่องราวที่เชื่อกันว่าเป็นตำนานและต่อมาได้กลายมาเป็นประวัติศาสตร์ที่คนในจังหวัดชัยภูมิ มีความเชื่อร่วมกันนั้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเล่าและประวัติศาสตร์มุขปาฐะที่ในบางครั้งก็สอดคล้องกับเหตุการณ์โดยรวมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น การมียูขงอณาจักรล้านช้างศิลปวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ซึ่งอาจจะอิงกับชนวนเหตุการณ์ความไม่สงบในช่วงล้านช้างสามอาณาจักร นำมาซึ่งการเกิดชุมชนใหม่ขึ้นในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
(รัชกาลที่ ๑)

เมืองในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ที่น่าจะมีอายุและความสัมพันธ์ใกล้เคียงกันนั้นได้แก่เมืองภูเขียว คอนสาร จัตุรัส และ
บำเหน็จณรงค์ในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. ๒๓๒๕ -๒๓๙๔) ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงหรือภาคอีสานยังคงเป็นส่วนหนึ่ง
ของสยาม **พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑)** มีพระราชประสงค์ให้ตั้งหัวเมืองขึ้นตามบริเวณพื้นที่
ทางภาคอีสานโดยกำหนดให้เป็นเมืองขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมาเพื่อให้เป็นกำลังพลของเมืองนครราชสีมา พระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าเมืองนครราชสีมา เกลี้ยกล่อมผู้นำชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่
เป็นกลุ่มคนลาวให้ไปตั้งภูมิลำเนาในพื้นที่ที่เหมาะสม เหมาะแก่การตั้งชุมชนเป็นหลักแหล่ง ใครที่สามารถชักชวนพรรคพวก
ไปตั้งที่อยู่เป็นหลักแหล่งและมีประชากรเพิ่มมากขึ้นจนเกิดเป็นชุมชนก็จะทรงพระกรุณาให้เป็นหัวหน้ากลุ่มผู้มีบรรดาศักดิ์
ตามแต่จะทรงพิจารณา อีกทั้งยังให้มีตำแหน่งเป็นเจ้าเมือง มีอาณาเขตให้ปกครองดูแลและอนุญาตให้ตั้ง ญาติวงศ์
ดำรงตำแหน่งอุปราช ราชวงศ์ และราชบุตรตามธรรมเนียมการปกครองแบบอาญาสี่ของล้านช้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑) ปรากฏหลักฐานว่าทางราชอาณาจักรลาวมีการปกครองแบบอาญาสี่
โดยกษัตริย์แห่งล้านช้าง คือ "สมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๕" หรือที่รู้จักกันในนาม "เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์" เช่นเดียวกัน
และในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้ แม้จะได้เกิดการตั้งบ้านเมืองในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิขึ้นหลายแห่ง

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
(รัชกาลที่ ๒)

แต่สยามยังเผชิญสงครามกับอาณาจักรของพม่าอยู่ตลอด จึงเป็นเหตุให้ราษฎรในพื้นที่เมืองชัยภูมิ น่าจะถูกกวาดต้อนไปร่วมทำสงคราม ด้วยการก่อตั้งเมืองชัยภูมิ อันมีที่ตั้งอยู่บริเวณตัวจังหวัด ในปัจจุบันนั้นก็ดังเช่นเมืองอื่นๆ ที่สืบค้นประวัติจากเอกสารชิ้นต้นได้ยาก อย่างไรก็ตาม มีเรื่องเล่ามุขปาฐะ สืบต่อกันมาว่า ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) เมื่อราว พ.ศ. ๒๓๖๐ ได้มีขุนนางชาวลาว ข้าราชการสำนักของเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ มีนามว่า ท้าวแล (นายแล) ได้นำชาวบ้านราษฎรจากเมืองเวียงจันทน์บางส่วนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน ในช่วงแรกนั้นตั้งบ้านเรือนบริเวณพื้นที่ที่มีชื่อเรียกว่า "บ้านน้ำขุ่น" หรือหนองอีจาน (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา) ทำมาหากินได้ระยะหนึ่งถึงช่วง พ.ศ. ๒๓๖๒ ต้องอพยพผู้คนไปหาที่ตั้งถิ่นฐานแห่งใหม่

พื้นที่บ้านโนนน้ำอ้อม

บ้านกุดตุ้ม

เนื่องจากบริเวณพื้นที่บ้านน้ำขุ่นหรือหนองอีจานนั้นมีสภาพภูมิประเทศภูมิอากาศแห้งแล้ง ขาดแคลนแหล่งน้ำ ทำให้ชาวบ้านขาดแคลนน้ำไว้ใช้ดื่มใช้กิน ท้าวแล (นายแล) จึงได้นำชาวบ้านราษฎรอพยพไปหาที่ตั้งถิ่นฐานใหม่จนมาพบที่ที่เรียกว่า **"บ้านโนนน้ำอ้อม"** (ปัจจุบันคือบ้านคลองบ้านโนนน้ำอ้อม อยู่ระหว่างชุมชนบ้านชีเหล็กใหญ่ เทศบาลเมืองชัยภูมิ กับบ้านหนองนาแซงและบ้านโนนคอก มีระยะห่างจากศาลากลาง จังหวัดชัยภูมิเพียง ๖ กิโลเมตร) ท้าวแล (นายแล) นำชาวบ้านช่วยกันพัฒนาทำนุบำรุงบ้านโนนน้ำอ้อม จนบ้านเมืองมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น เป็นพื้นที่ทำเลที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพทำมาหากิน จึงมีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงกำเนิดหมู่บ้านขึ้นอีก ๑๓ หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านสามพันบ้านกุดตุ้ม บ้านบ่อแก บ้านโนนโพธิ์ บ้านมุงคล้าบ้านบ่อหลุบ (ระหว่างท้ายบ้านโพนทองกับบ้านฝ่อในปัจจุบัน) บ้านเสี้ยว (บ้านนาเสี้ยวปัจจุบัน) บ้านโนนโพธิ์ (เป็นบ้านร้างข้างบ้านเมืองน้อยปัจจุบันเรียกคุ้มโนนวัด ท้ายบ้านเมืองน้อยในปัจจุบัน) บ้านโนนน้ำอ้อม บ้านหนองใหญ่ บ้านกุดไผ่ (บ้านตลาดแรง) บ้านโพธิ์หล้า และบ้านหลุบโพธิ์ อยู่อาศัยเรื่อยมา

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
(รัชกาลที่ ๓)

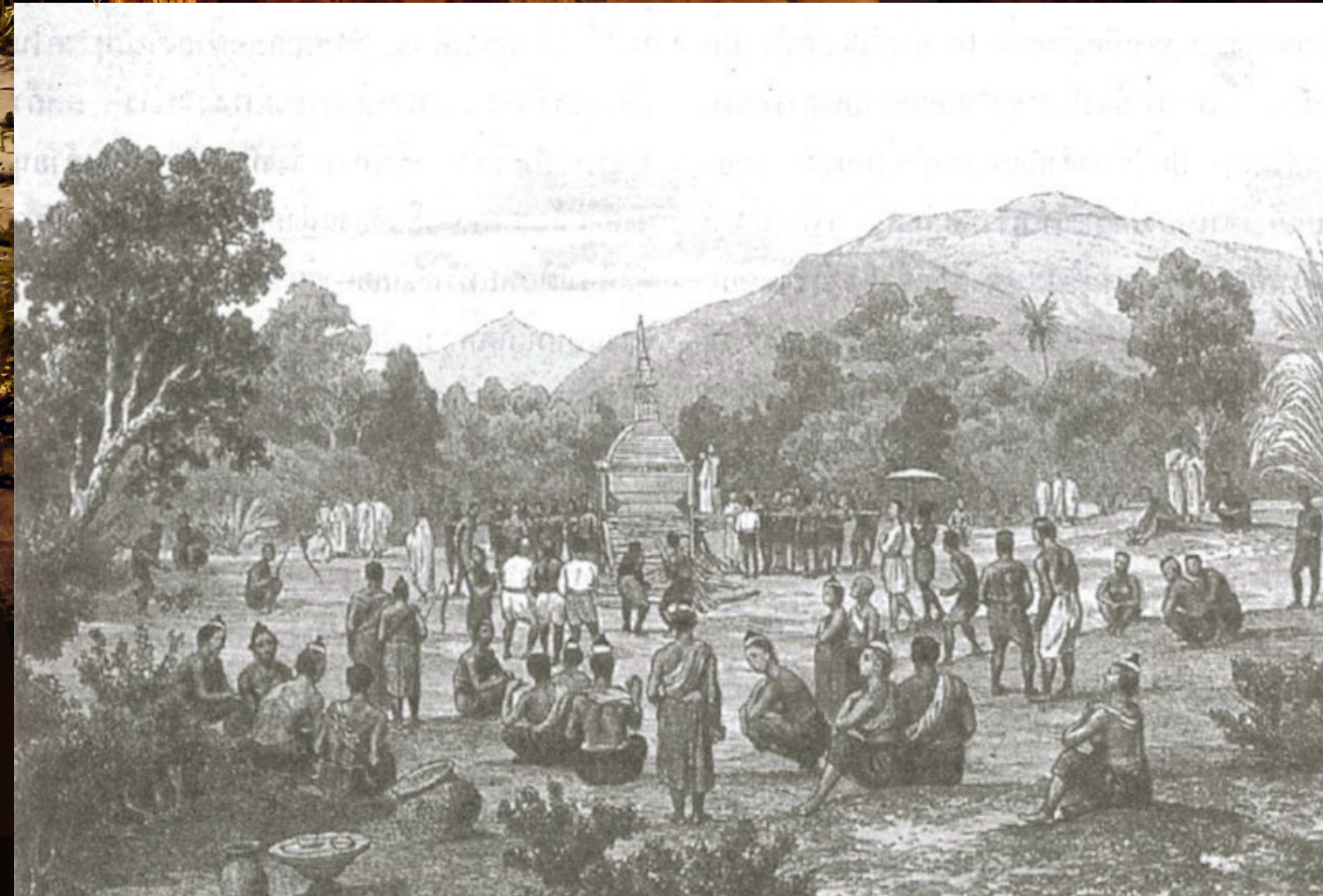
กระทั่งในปี พ.ศ. ๒๓๖๕ ท้าวแล (นายแล) พิจารณาเห็นว่าบ้านโนนน้ำอ้อมเริ่มมีประชากรเพิ่มมากขึ้นให้เริ่มขาดแคลนแหล่งน้ำ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่แออัดคับแคบมากเกินไป จึงอพยพผู้คนและครอบครัวข้ามเข้ามาตั้งหลักแหล่งในพื้นที่แห่งใหม่ นามว่า "บ้านหลวง" (บริเวณหนองปลาเต่าในปัจจุบัน) และเริ่มสร้างบ้านแปงเมืองขึ้นใหม่ ณ บริเวณพื้นที่แห่งนี้ครั้นถึงรัชสมัย **พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓)** พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๓๙๔ ผู้คนเข้ามาอาศัยมากขึ้น ประชากรบ้านหลวงก็เพิ่มขึ้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้อยกฐานะ "บ้านหลวง" เป็น "เมืองชัยภูมิ" และแต่งตั้ง ท้าวแล (นายแล) เป็น "พระภักดีชุมพล" เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก โดยการปกครองนั้นให้ขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมาดังเดิม ต้องส่งส่วยทองคำและของบรรณาการต่างๆ ให้กับทางกรุงเทพมหานคร ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นคือเหตุการณ์ สงครามเจ้าอนุวงศ์ในช่วงปี พ.ศ. ๒๓๖๙

สำหรับเหตุการณ์ในครั้งนี้ในมุมมองของราชสำนักสยามนับเป็นเหตุการณ์ก่อกบฏครั้งสำคัญที่ส่งผลมาถึงหัวเมืองใหญ่อย่างเมืองนครราชสีมา ในขณะที่สำหรับชาวลาวนับเป็นความพยายามในการปลดแอกจากอำนาจของอาณาจักรสยามและเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองครั้งสำคัญ สอดคล้องกับมุมมองของชาวลาวในปัจจุบันที่ได้ยกย่อง **เจ้าอนุวงศ์** แห่งอาณาจักรล้านช้างเป็นวีรบุรุษและศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติ สงครามเจ้าอนุวงศ์เป็นสงครามระดับภูมิภาคแห่งการปลดแอกของอาณาจักรล้านช้าง เมืองระหว่างทางอย่างชัยภูมิก็มิอาจหลบเลี่ยงได้ ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้วว่าบริเวณจังหวัดชัยภูมิปัจจุบันเป็นจุดยุทธศาสตร์และเส้นทางเดินทัพที่สำคัญระหว่างสองอาณาจักร ในระหว่างสงครามนี้ เจ้าอนุวงศ์ได้ เคลี้ยกล่อมเจ้าเมืองรายทางระหว่างเดินซึ่งเป็นชาวลาวในภาคอีสานให้เข้าร่วมด้วย

เจ้าอนุวงศ์
(อาณาจักรล้านช้าง)

อย่างไรก็ตามการกล่าวถึงประวัติศาสตร์ด้วยสายตาและความเข้าใจในความเป็นชาติแบบรัฐสมัยใหม่ในปัจจุบันนั้นมิอาจสร้างความสมบูรณ์หรือความยุติธรรมให้กับผู้คนในอดีตและไม่ใช้เหตุที่ควรจะนำมาสร้างข้อพิพาทและความขัดแย้งในปัจจุบัน ดังนั้นจึงควรมองเหตุการณ์นี้ตามสายตาและความคิดของผู้คนในอดีตที่อาศัยอยู่ในรัฐจารีตที่เมืองเล็กต้องสวามิภักดิ์ต่อเมืองที่ใหญ่กว่าเพื่อความอยู่รอดของคนในพื้นที่ ซึ่งเป็นลักษณะปกติในยุคสมัยรัฐจารีตของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ 18 เจ้าอนุวงศ์จากเมืองเวียงจันทน์ได้กรีธาทัพลงมาเพื่อหมายตีเอาชัยกรุงเทพมหานคร โดยเคลื่อนทัพผ่านเมืองกุยเชียงที่มีพระยาไกรสีหนาทเป็นเจ้าเมืองปกครอง ผ่านเมืองชัยภูมิที่มีพระภักดีชุมพล เป็นเจ้าเมืองปกครอง และผ่านเมืองสีมูม (จัตุรัส) ที่มีพระยานรินทร์เป็นเจ้าเมืองปกครอง กองทัพเจ้าอนุวงศ์ได้เกลี้ยกล่อมให้เจ้าเมือง ทั้งสามยกทัพไปช่วยกองทัพเวียงจันทน์เพื่อไปตีกรุงเทพมหานคร แต่**พระยาไกรสีหนาท เจ้าเมืองกุยเชียงและพระภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิ** ต่างมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์สยามจึงไม่ยอมเข้าร่วมกับกองทัพเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ เป็นเหตุให้ถูกควบคุมตัวพร้อมกับชาวบ้านไปตามเส้นทางโดยถูกกวาดต้อนนำตัวขึ้นไปยังค่ายทัพทหารของเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ที่ตั้งอยู่ที่เมืองหนองบัวลำภูเป็นข้อสันนิษฐานได้ว่า พระยาไกรสีหนาท เจ้าเมืองกุยเชียงและพระภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิ ถูกนำตัวไปประหารชีวิตที่ค่ายหนองบัวลำภูตามบันทึกจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ ราชการทัพเมืองเวียงจันทน์

ศาลเพ็ญตา

ศาลเจ้าพ่อพญาแล

ถือว่าวีรกรรมในครั้งนั้นเป็นที่มาของการยกย่อง **พระยาไกรสีหนาท** **เจ้าเมืองภูเขียว** และชาวเมืองชัยภูมิ **ยกย่องพระภักดีชุมพล** เป็น "**เจ้าพ่อพญาแล**" ชาวเมืองได้ร่วมแรงร่วมใจกัน สร้าง**ศาลเพ็ญตา**ขึ้น ใต้ต้นหว้าใหญ่ไว้เป็นที่ระลึก ณ บริเวณพื้นที่ริมฝั่งหนองปลาเฒ่า เรียกสถานที่แห่งนี้ว่า "**ศาลเจ้าพ่อพญาแล**" เพื่อเป็นที่ระลึกนึกถึง และเคารพสักการะบูชาของ ผู้คนสืบมาจนถึงปัจจุบันเมื่อพระภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิถึงแก่อนิจกรรม บ้านเมืองระส่ำระสายเนื่องจากขาดหัวหน้าปกครองประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๐ **พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว** ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ **นายเกตุ** มาปกครองเป็นเจ้าเมืองชัยภูมิ และตั้งให้มีบรรดาศักดิ์เป็นพระภักดีชุมพล ดังปรากฏในบัญชีรายชื่อเจ้าเมืองต่าง ๆ ที่ได้กล่าวถึง พระยาภักดีชุมพล ในปี พ.ศ. ๒๓๗๑ ดังนี้ "เจ้าเมืองพุทไธสง พระเสนาสงคราม, เจ้าเมืองภูเขียว พรไกรสิงหนาท, เจ้าเมืองชัยภูมิ พระยาภักดีชุมพล เจ้าเมือง เมืองรัตนบุรีฯ พระศรีน คอไร, เจ้าเมืองพิมาย พระพิมาย, เมืองนางรอง พญานางรอง, เจ้าเมืองตลุง พญาตลุง, เจ้าเมืองปัก พระศรีหนาท เจ้าเมือง เมืองสิมูม พญาณริน, เจ้าเมือง เมืองแป พญาลคอรักดี, เจ้าเมืองขึ้น เมืองนครราชสีมา"

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
(รัชกาลที่ ๔)

นายเกตุ เดิมเป็นชาวเมืองอยุธยา บ้านอยู่คลองสระบัวกรุงเก่า เคยเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดปรานมาก เมื่อนายเกตุ ได้มาว่าราชการปกครองในตำแหน่ง เจ้าเมืองชัยภูมิ แล้วนั้น ได้พิจารณาเห็นว่าที่ตั้งเมืองชัยภูมิไม่เหมาะสม จึงได้ย้ายมาตั้งที่แห่งใหม่ ทางทิศตะวันออกของเมืองอยู่ที่ "บ้านโนนโป่งปิด" (บ้านหนองบัว บ้านเมืองเก่าเขตเทศบาลเมืองชัยภูมิ ในปัจจุบัน) และได้เก็บส่วยทองคำและผ้าไหม เป็นราชบรรณาการส่งกรุงเทพมหานคร พระภักดีชุมพล (เกตุ) รับราชการ เจ้าเมืองชัยภูมิ มาเป็นระยะเวลา ๑๗ ปี ก็ถึงแก่อนิจกรรมต่อจากนั้นมาปี พ.ศ. ๒๓๘๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งหลวงปลัด (เบี้ยว) กรมการเมืองชัยภูมิ เป็นพระภักดีชุมพลในตำแหน่ง เจ้าเมืองสืบต่อมา ในระยะนี้การครองชีพของราษฎรเดือดร้อนมาก แต่ก็ประคับประคองกันเรื่อยมา จนกระทั่ง พระภักดีชุมพล (เบี้ยว) รับราชการเจ้าเมืองชัยภูมิ มาเป็นระยะเวลา ๑๘ ปี ก็ถึงแก่อนิจกรรม ต่อมาเกิดวิกฤตข้าวยากหมากแพง บ้านเมืองระล่ำระสาย ผู้คนต่างอพยพย้ายออกไปประกอบอาชีพในพื้นที่ต่าง ๆ ในช่วงพลัดแผ่นดินถึงรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) ใน พ.ศ. ๒๔๐๖

พระยากำแพงสงคราม (เมข)
ผู้ว่าราชการเมืองนครราชสีมา

พระยากำแพงสงคราม (เมข) ผู้ว่าราชการเมืองนครราชสีมา ได้ส่งกรมการเมืองออกไปสำรวจสอบสวนดูว่ามีข้าราชการ
กรมการเมืองชัยภูมิ คนใดบ้างที่เป็นเชื้อสายสืบเนื่องจากเจ้าเมืองชัยภูมิแต่เก่าก่อน ก็ได้ความว่ามีอยู่ ๓ คนคือ หลวงวิเศษภักดี (ท)
บุตรพระภักดีชุมพล (แล) หลวงยกบัตร(บุญจันทร์) บุตรพระภักดีชุมพล (เกตุ) และ หลวงขจรนพคุณ (ชื่อเดิมสืบค้นไม่พบ)
บุตรพระภักดีชุมพล (เบี้ยว) จากนั้น พระยากำแพงสงคราม (เมข) จึงได้หาตัวกรมการเมืองทั้ง ๓ นาย นำตัวไปเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพมหานคร เพื่อทรงพิจารณาหาผู้สมควรได้เป็นตำแหน่งเจ้าเมืองชัยภูมิ จากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หลวงวิเศษภักดี (ท) เป็นพระภักดีชุมพลตำแหน่งเจ้าเมืองชัยภูมิ ทั้งนี้ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้หลวงยกบัตร (บุญจันทร์) เป็นหลวงปลัด และให้ หลวงขจรนพคุณเป็นหลวงยกบัตร แล้วขอให้ป่าวประกาศให้ราษฎรที่อพยพโยกย้าย
ไปอยู่ถิ่นอื่นกลับคืนสู่ถิ่นเดิม ในช่วงที่พระภักดีชุมพล (ท) เป็นเจ้าเมืองนั้น พิจารณาเห็นว่า "บ้านหินตั้ง" (ที่ตั้งเมืองชัยภูมิในปัจจุบัน)
มีทำเลกว้างขวาง จึงได้ย้ายเมือง จากบ้านโนนปอปิด มาตั้งเมืองใหม่ ที่บ้านหินตั้งและอยู่ตลอดเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้
พระภักดีชุมพล (ท) รับราชการเจ้าเมืองชัยภูมิมาเป็นระยะเวลา ๑๒ ปี ก็ถึงแก่อนิจกรรม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
(รัชกาลที่ ๕)

รัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ใน พ.ศ. ๒๔๑๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ หลวงปลัด (บุญจันทร์) บุตรพระภักดีชุมพล (เกตุ) เป็นพระภักดีชุมพล ตำแหน่งเจ้าเมืองชัยภูมิสืบแทน ดูแลปกครองราชการเรื่อยมา พระภักดีชุมพล (บุญจันทร์) รับราชการเจ้าเมืองชัยภูมิ มาเป็นระยะเวลา ๑๓ ปี ก็ถึงแก่อนิจกรรม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ หลวงภักดีสุนทร (แสง) บุตรของ หลวงขจรนพคุณ เป็นพระภักดีชุมพล ตำแหน่งเจ้าเมืองชัยภูมิสืบแทนต่อมา ได้ดูแลปกครองราชการเรื่อยมาเป็นอย่างดี หลังจากนั้นก็ได้ทูลเกล้าแจ้งความขอลาออกจากราชการเนื่องจากชราภาพ เห็นว่าจะปฏิบัติราชการไม่สะดวก จากนั้นพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนเจ้าเมืองเรื่อยมาตามลำดับภายหลัง **วิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖)** ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในสมัยนั้นอยู่ในสถานะเปราะบาง อันเนื่องมาจากข้อพิพาทเรื่องดินแดนบริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบการปกครองใหม่ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ใน พ.ศ. ๒๔๔๐ ส่งผลให้เมืองจตุรัส (สีมูม) เมืองบำเหน็จณรงค์ เมืองกุเชียว และเมืองเกษตรสมบูรณ์ ถูกยุบให้มีฐานะเป็นอำเภอและให้ขึ้นตรงต่อเมืองชัยภูมิ และเมืองชัยภูมิ ก็อยู่ภายใต้การดูแลควบคุมของมณฑลนครราชสีมา รัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) ทรงตราพระราชบัญญัติ การปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ และได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่า "เมือง" เป็น "จังหวัด" เมืองชัยภูมิจึงได้เปลี่ยนเป็นจังหวัดชัยภูมิ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
(รัชกาลที่ ๖)

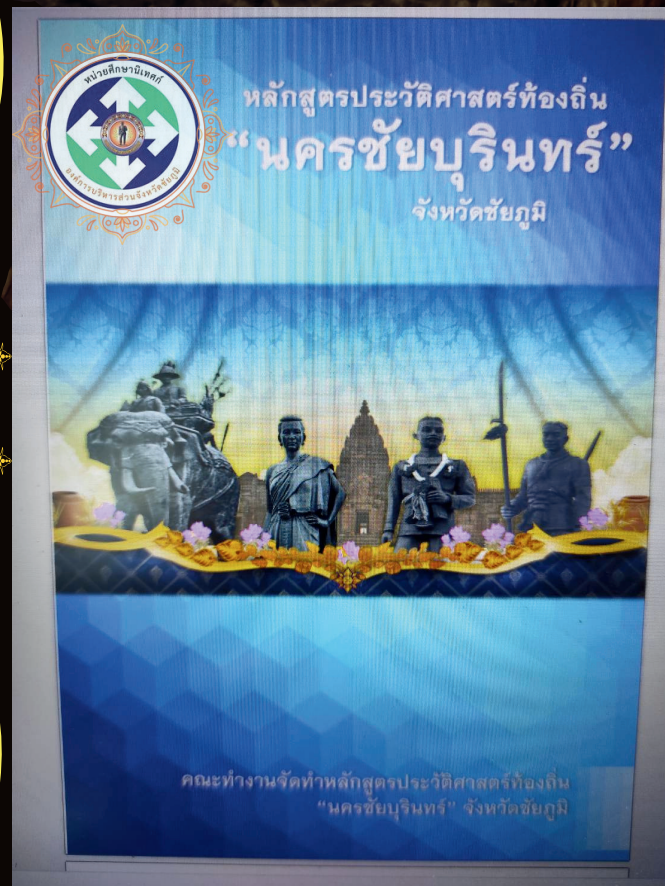

นับแต่นั้นเป็นต้นมา ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๗) ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตามความเห็นของสภาผู้แทนราษฎรในขณะนั้นให้ ตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.๒๔๗๖ ยกเลิกมณฑลเทศาภิบาลเดิม เหลือเพียง จังหวัดและอำเภอ โดยสถานะความเป็นจังหวัดและอำเภอดังกล่าวของชัยภูมิ ยังคงสืบเนื่องดำรงอยู่ตราบจนปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
(รัชกาลที่ ๗)

ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา

จบการนำเสนอ

